

УДК 615.862:636.7]:[364-786:159.98]+616.036.82](045)
DOI 10.31499/2618-0715.1(16).2026.355716

КАНІСТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Кравченко Оксана, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

У статті здійснено теоретичний аналіз каністерапії як методу соціально-психологічної та медичної реабілітації військовослужбовців і ветеранів. Розкрито історичні передумови становлення каністерапії, її сутність та місце в системі анімалотерапії як інноваційного напрямку природотерапії. Узагальнено зарубіжний і вітчизняний науковий доробок щодо використання спеціально навчених собак у роботі з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема з посттравматичним стресовим розладом. Проаналізовано психофізіологічні, психотерапевтичні та реабілітаційні функції каністерапії, визначено основні механізми її позитивного впливу на психоемоційний стан, соціальне функціонування та якість життя ветеранів. Окрему увагу приділено характеристиці діяльності собак-помічників у контексті комплексної соціально-психологічної реабілітації, зокрема їх ролі у зменшенні симптоматики ПТСР, подоланні соціальної ізоляції, підвищенні рівня адаптації та формуванні відчуття безпеки. Висвітлено зарубіжний досвід застосування каністерапії, зокрема практики підготовки собак-помічників у США та Ізраїлі, а також окреслено основні переваги й обмеження цієї реабілітаційної технології.

Ключові слова: каністерапія, соціально-психологічна реабілітація, собаки-помічники, ветерани, посттравматичний стресовий розлад, соціальна робота.

CANISTERAPY AS A METHOD OF SOCIAL, PSYCHOLOGICAL AND MEDICAL REHABILITATION OF COMBATANTS

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

The article presents a theoretical analysis of canis therapy as a method of socio-psychological and medical rehabilitation of military personnel and veterans. The historical background of canis therapy development, its essence, and its place within animal-assisted therapy as an innovative form of nature-based interventions are examined. The paper summarizes international and Ukrainian research on the use of specially trained dogs in working with individuals experiencing difficult life circumstances, particularly post-traumatic stress disorder (PTSD).

The psychophysiological, psychotherapeutic, and rehabilitative functions of canis therapy are analyzed, and the main mechanisms of its positive influence on veterans' emotional well-being, social functioning, and quality of life are identified. Special attention is paid to the role of service dogs within comprehensive socio-psychological rehabilitation, including their contribution to reducing PTSD symptoms, alleviating social isolation, enhancing adaptive capacity, and fostering a sense of safety and emotional stability.

International practices of canis therapy implementation are reviewed, with particular focus on service dog training programs in the United States and Israel. The advantages and limitations of

canis therapy are outlined, and the importance of ethical principles, professional standards, and contraindications is emphasized.

The article concludes that canis therapy is a valuable complementary method within integrated rehabilitation programs for military personnel and veterans and highlights the need for further research and development of this approach within the social work system.

Keywords: *canis therapy, animal-assisted therapy, socio-psychological rehabilitation, service dogs, veterans, post-traumatic stress disorder, social work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Каністерапія на сучасному етапі інтегрує низку завдань і напрямів діяльності, функціонує як інноваційний метод медичної та соціально-психологічної реабілітації, а також як самостійний напрям природотерапії поряд із фелінотерапією, іпотерапією, апітерапією, дельфінотерапією та рослинотерапією.

Передумовою становлення та застосування каністерапії є розвиток нетрадиційної (альтернативної) медицини, під якою розуміють сукупність методів діагностики, профілактики та лікування захворювань, що з різних причин не набули загального визнання в межах офіційної медицини. Водночас у наукових дослідженнях зазначається, що використання каністерапії як допоміжного реабілітаційного методу може сприяти зниженню рівня стресу й тривожності, поліпшенню психоемоційного стану та загального самопочуття осіб, які зазнають впливу хронічних захворювань або несприятливих психосоціальних чинників.

Каністерапія (термін походить із Чеської Республіки; від лат. *canis* – собака) – це метод позитивного психосоціального та фізіореабілітаційного впливу на осіб, які потребують підтримки, що реалізується шляхом цілеспрямованої взаємодії зі спеціально підготовленими собаками.

Найдавніші свідчення використання тварин з метою підтримки людини сягають античного періоду. Зокрема, на фресці I століття н. е., виявленій у руїнах давньоримського міста Геркуланум, зображено людину з порушеннями зору, яку супроводжує собака. Цей факт розглядається як один із перших задокументованих прикладів взаємодії людини й тварини з реабілітаційною функцією.

У XX столітті такі робочі стосунки набули інституційного оформлення: у 1916 році в Німеччині було засновано першу школу підготовки собак-поводирів. Подальший розвиток глобального руху, спрямованого на підвищення мобільності та незалежності осіб із порушеннями зору, зумовив створення у 1929 році організації The Seeing Eye – першої школи собак-поводирів у Сполучених Штатах Америки.

Сучасне розуміння концепції «собак-помічників» сформувалося лише в середині 1970-х років. Значний внесок у її розвиток зробила кінологічна дослідниця Боніта Бергін, яка у 1975 році заснувала Canine Companions for Independence – першу у світі некомерційну організацію, діяльність якої була спрямована на підготовку собак-помічників для людей з інвалідністю. Її наукова та практична діяльність сприяла розширенню функціональних ролей собак-помічників, зокрема у сфері психіатричної підтримки та супроводу осіб з розладами аутистичного спектра.

Аналіз публікацій та досліджень. Каністерапію у контексті соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців досліджують: Н. Коляда, Н. Левченко, М. Міщенко, О. Сафін, І. Чамлай. Теоретичні і практичні засади природотерапії вивчають І. Беляєва, І. Демченко, І. Малишевська, І. Сопівник. Аспекти соціально-психологічної реабілітації та соціальної терапії висвітлюють О. Расказова, І. Саранча, Т. Семигіна, Г. Слозанська, О. Столярик, Ю. Чернецька. Дослідження українських авторів зосереджуються переважно на загальних аспектах анімалотерапії, психологічному впливі тварин на людину та практичному досвіді використання собак у роботі з дітьми, людьми

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

з інвалідністю та ветеранами війни. Разом із тим перспективними є проведення ґрунтовних емпіричних досліджень, присвячених саме соціально-психологічній реабілітації ветеранів методом каністерапії в умовах сучасних українських реалій.

Мета статті: схарактеризувати каністерапію як метод соціально-психологічної та медичної реабілітації військовослужбовців та ветеранів на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Каністерапія – це спеціалізований вид психосоціального та реабілітаційного впливу, що ґрунтується на використанні етологічних і фізіологічних особливостей собаки, зокрема її поведінки, форми, розміру, температури тіла та рухової активності. Вона є однією з форм анімалотерапії (зоотерапії) та охоплює різні види діяльності, спрямовані на використання позитивного впливу взаємодії собаки з людиною.

Серед ключових чинників позитивного впливу каністерапії на організм людини доцільно виокремити низку взаємопов'язаних біопсихосоціальних аспектів. По-перше, біологічне походження каністерапії зумовлює відчуття психологічного комфорту від взаємодії з природним середовищем, а також формує на підсвідомому рівні толерантне та емпатійне ставлення до тварин. По-друге, важливу роль відіграє потреба людини у соціальній взаємодії та відчутті приналежності до соціуму. Присутність іншої живої істоти може сприяти зменшенню почуття самотності та соціальної ізоляції, що є особливо актуальним для учасників бойових дій після повернення до цивільного життя. По-третє, партнерська взаємодія з собакою виконує соціалізуючу функцію, оскільки через такі інтеракції розширюється коло комунікації клієнтів із фахівцями соціальної сфери, медичними працівниками, психологами, а також з іншими учасниками реабілітаційного процесу. По-четверте, взаємодія з собакою сприяє зниженню рівня психоемоційного напруження: у присутності тварини спостерігається зменшення частоти серцевих скорочень та зниження артеріального тиску, а також загальний заспокійливий ефект, що підтверджується результатами емпіричних досліджень. По-п'яте, співпраця з собакою передбачає включення клієнтів у помірну фізичну активність шляхом виконання вправ і завдань, що позитивно впливає на загальний фізичний стан та мотивацію до активної участі в реабілітаційному процесі [6].

Серед тварин, які тривалий час співіснують з людиною, собаки вирізняються високою здатністю до сприйняття та інтерпретації соціальних сигналів людини. Вони демонструють чутливість як до вербальної, так і до невербальної комунікації, використовуючи відповідні сигнали для успішного виконання різноманітних завдань. Зокрема, собаки здатні розпізнавати мінімальні зміни напрямку людського погляду в процесі спільної діяльності. Комунікативні системи людини та собаки виявляють значну подібність, особливо у використанні візуальних сигналів, таких як положення тіла, жести та міміка. Ефективність виконання собакою завдань значною мірою залежить від особливостей поведінки людини. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє голосове спілкування, яке суттєво підвищує рівень розуміння поставлених вимог. Водночас встановлено, що попереднє знайомство собаки з конкретною людиною не має істотного впливу на результативність виконання завдань, що свідчить про універсальний характер міжвидової комунікації [1].

Результати наукових досліджень свідчать, що високочутливий нюх собак дає їм змогу розпізнавати специфічні біохімічні маркери, зокрема рідкісні поєднання білків, асоційовані зі злоякісними новоутвореннями. Також встановлено, що деякі собаки здатні передбачати епілептичний напад за певний проміжок часу до його настання, а також диференціювати запахові характеристики, пов'язані зі станом здоров'я дітей, зокрема з розладами аутистичного спектра. Біохімічний аналіз слини собак засвідчив наявність у її складі лізоциму – ферменту з антисептичними властивостями, що додатково пояснює

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

потенціал терапевтичної взаємодії людини і тварини. Крім того, під час спілкування людини з собакою відбуваються позитивні нейроендокринні зміни: підвищується рівень окситоцину – гормону соціальної прихильності, а також β -ендорфінів і дофаміну, що асоціюються з відчуттям задоволення та емоційного благополуччя. Водночас спостерігається зниження рівня кортизолу, адреналіну та норадреналіну, які пов'язані зі стресовими реакціями організму.

У 1970-х роках американський дитячий психіатр Борис Левінсон сформулював гіпотезу, згідно з якою тварини, не здійснюючи лікування у прямому медичному розумінні, виконують функцію соціального каталізатора, ініціюючи та підтримуючи соціальні контакти людини. Науковець встановив, що присутність тварини під час терапевтичної взаємодії сприяє формуванню довіри між клієнтом і фахівцем, полегшує встановлення комунікації з навколишнім середовищем та позитивно впливає на якість терапевтичних стосунків. Крім того, за спостереженнями Б. Левінсона, залучення тварин до терапевтичного процесу може сприяти його інтенсифікації, зокрема за рахунок зниження психологічного опору клієнтів та підвищення їхньої мотивації до взаємодії [1].

Каністерапія як допоміжний метод психосоціальної та реабілітаційної підтримки може бути корисною для різних категорій клієнтів, зокрема: у *медичній та фізичній реабілітації* – для осіб, які проходять курси хіміотерапії; пацієнтів, що тривалий час перебувають у стаціонарних умовах; людей із хронічною серцевою недостатністю; осіб після перенесеного інсульту та тих, хто залучений до програм відновлення рухових функцій; осіб із захворюваннями спинного або головного мозку; людей з м'язовою дистрофією; у *сфері психічного здоров'я* – для осіб із психічними розладами, важкими емоційними порушеннями (депресивні стани, безсоння, апатія), невротичними розладами, а також для осіб, які переживають психологічну травму, горювання або втрату; у *роботі з вразливими соціальними групами* – для ветеранів із посттравматичним стресовим розладом, осіб з розладами аутистичного спектра, дітей із дитячим церебральним паралічем, затримкою психічного або фізичного розвитку, гіперактивністю, а також з порушеннями уваги, пам'яті, поведінки та формування прив'язаності; у *корекційно-реабілітаційній роботі* – для осіб із порушеннями слуху та мовлення, а також у межах програм психосоціальної адаптації та соціальної інтеграції.

Присутність домашньої тварини під час виконання неприємних або болісних медичних процедур може сприяти зниженню рівня тривожності та емоційного напруження у пацієнтів. Крім того, результати наукових спостережень свідчать, що особи, які проходять реабілітаційні заходи із залученням каністерапії як допоміжного методу, демонструють вищий рівень мотивації до участі в реабілітаційному процесі та позитивнішу динаміку відновлення психофізичного стану.

Узагальнення результатів досліджень українських і зарубіжних учених дає підстави стверджувати, що тривалий та систематичний контакт людини з тваринами супроводжується позитивними фізіологічними, психологічними й соціальними ефектами. Такі взаємодії сприяють поліпшенню загального стану здоров'я, стабілізації психоемоційного стану та, відповідно, підвищенню якості життя. Зокрема, взаємодія з собакою полегшує встановлення нових і поглиблення вже наявних міжособистісних стосунків, підтримує процес комунікації та розвиток вербальних навичок, підвищує рівень упевненості у собі. Крім того, присутність собаки може сприяти подоланню емоційних труднощів, пов'язаних із втратою або розлукою з близькою людиною, позитивно впливати на емоційну рівновагу, а також виконувати стимулюючу, мотиваційну, заспокійливу й релаксаційну функції [1].

Результати клінічних спостережень та епідеміологічних досліджень свідчать, що власники собак, зокрема особи, які перенесли інфаркт міокарда, демонструють кращі

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

показники фізичного здоров'я порівняно з людьми, які не мають домашніх тварин. Зазначається, що у таких осіб частіше спостерігається нижчий рівень холестерину в крові, менша схильність до серцево-судинних захворювань, а також зниження частоти окремих соматичних порушень, зокрема головного болю та гострих респіраторних захворювань. Узагальнені дані також вказують на тенденцію до більшої тривалості життя власників собак, що пов'язується з комплексним впливом регулярної фізичної активності, зниження рівня стресу та підвищення соціальної залученості.

Існує низка підстав, що зумовлюють важливість залучення собак-терапевтів у роботі з військовослужбовцями та ветеранами. Однією з ключових є здатність собак-терапевтів надавати психосоціальну підтримку у подоланні труднощів, пов'язаних із психічним здоров'ям. Військовий досвід, як правило, супроводжується частими переїздами до незнайомих місць, необхідністю адаптації до нових соціальних середовищ, формуванням нових міжособистісних зв'язків, опануванням нових професійних ролей і виконанням складних та відповідальних завдань. Додатковими чинниками психоемоційного напруження є потреба поєднувати професійну діяльність із особистим життям, виконання роботи в умовах підвищеного стресу, а також підтримання емоційного зв'язку з родиною. У цьому контексті каністерапія може виступати ефективним ресурсом підтримки, сприяючи емоційній стабілізації та адаптації військовослужбовців до складних життєвих обставин.

Досвід Сполучених Штатів Америки засвідчує поширеність використання собак-помічників у статусі тварин, що постійно проживають разом із ветеранами. У наукових і практичних джерелах зазначається, що собаки-помічники можуть сприяти пом'якшенню симптоматики посттравматичного стресового розладу, формуючи у ветеранів відчуття впевненості, безпеки та функціональної незалежності у повсякденному житті. Функції собаки-помічника в умовах спільного проживання є багатокомпонентними та можуть варіюватися залежно від індивідуальних потреб ветерана. Зокрема, такі собаки здатні реагувати на прояви паніки або емоційного стресу та відволікати людину від дезадаптивних переживань; виконувати умовну функцію «охорони» в публічних місцях, підвищуючи суб'єктивне відчуття безпеки; пробуджувати ветеранів під час нічних кошмарів і сприяти зменшенню їхньої частоти та інтенсивності. Крім того, собаки-помічники можуть надавати заспокійливий вплив під час панічних атак, сприяти зниженню тривожного збудження, гіперпильності, унікальної поведінки та відчуття соціальної ізоляції. Важливим є також їхній внесок у зменшення реакцій на гучні звуки, орієнтацію та стабілізацію емоційного стану в громадських просторах, полегшення встановлення міжособистісних контактів і зниження почуття провини, характерного для осіб із бойовим досвідом.

Зазначені функції собак-помічників конкретизуються залежно від індивідуальних потреб осіб з посттравматичним стресовим розладом. Зокрема, спеціально підготовлені собаки здатні виявляти ознаки підвищеного рівня стресу або тривожності у своїх партнерів, наприклад за змінами дихання чи поведінки. У відповідь на такі сигнали собаки застосовують навчені поведінкові реакції, спрямовані на переривання наростання тривоги, зокрема відволікання уваги людини, забезпечення тактильного контакту та створення відчуття комфорту і безпеки. Окремим напрямом підготовки собак-помічників є реагування на нічні кошмари, нав'язливі спогади або панічні епізоди, пов'язані з ПТСР. У таких випадках собаки навчаються переривати епізод та надавати заспокійливу підтримку. Враховуючи, що для осіб з ПТСР характерний страх повторного переживання травматичного досвіду уві сні, що часто зумовлює порушення сну та уникнення відпочинку, наявність собаки-помічника може зменшувати рівень нічної тривоги. Регулярна підтримка з боку собаки сприяє зниженню частоти й інтенсивності нічних

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

кошмарів, що, своєю чергою, позитивно впливає на якість сну. Поліпшення сну розглядається як важливий чинник зменшення проявів депресивних і тривожних станів та загального підвищення психоемоційного благополуччя осіб з посттравматичним стресовим розладом [4].

Присутність собаки-помічника сприяє підвищенню рівня соціальної впевненості ветеранів, що проявляється у зростанні мотивації виходити з дому, відновлювати соціальні контакти з друзями та незнайомими людьми, а також у поступовій реінтеграції в суспільне життя.

Тривалість надання такої послуги є індивідуальною та може варіюватися від одного місяця до кількох років залежно від потреб клієнта, характеру проявів ПТСР та цілей реабілітації. Особи, яким надається собака-помічник, проходять обов'язкове спеціалізоване навчання, під час якого вони опановують навички взаємодії з майбутнім собакою-помічником, догляду за ним та підтримки рівня його підготовки. Лише після завершення такого навчального курсу учасники можуть повернутися додому разом із собакою.

Навчальні програми зазвичай реалізуються у малих групах чисельністю в середньому 6–8 осіб. Учасники можуть проживати у спеціально організованих умовах (зокрема у гуртожитках) та брати участь у щоденних структурованих заняттях, спрямованих на формування навичок взаємодії з собакою-помічником як у приватному, так і в публічному просторі.

Підготовка собак-помічників передбачає опанування базових команд слухняності (зокрема «сидіти», «стояти», «лежати», «до ноги»), а також спеціалізованих команд, спрямованих на пом'якшення симптомів посттравматичного стресового розладу. До таких навичок належать: розпізнавання ознак тривоги або збудження з метою переривання чи запобігання панічним атакам; пробудження під час нічних кошмарів; забезпечення відчуття безпеки та особистого простору в соціальних ситуаціях; нагадування про прийом лікарських засобів; а також можливість фізичної опори на собаку для стабілізації стану ветерана.

Практика підготовки собак-помічників у Ізраїль передбачає навчання спеціалізованих команд, спрямованих на підвищення відчуття безпеки осіб з посттравматичним стресовим розладом. Зокрема, собак навчають команді «стежити», яка полягає у розміщенні тварини поруч із партнером обличчям у протилежний бік. Виконання цієї команди формує у людини відчуття контролю над простором позаду, умовно створюючи ефект «очей на потилиці», що дає змогу своєчасно реагувати на можливе наближення сторонніх осіб або об'єктів. Крім того, собак навчають команді «блокувати», відповідно до якої тварина займає позицію між партнером та іншою людиною або предметом, формуючи навколо нього персональний простір – так звану зону безпеки. Наявність такого контрольованого простору сприяє зниженню рівня тривожності у громадських і багатолюдних місцях та може запобігати розвитку панічних реакцій у осіб з ПТСР. Загалом використання зазначених команд розглядається як ефективний інструмент психосоціальної підтримки та підвищення адаптивних можливостей ветеранів у повсякденному житті [4].

Водночас особи з посттравматичним стресовим розладом, які користуються послугами собак-помічників, беруть на себе відповідальність за догляд за твариною. Це передбачає регулярний вигул, годування, гігієнічний догляд, а також увагу до стану здоров'я й потреб соціалізації собаки-партнера. Виконання таких обов'язків формує у клієнтів нове відчуття мети та відповідальності, стимулює до дотримання щоденного розпорядку, зокрема регулярного підйому зранку та виходу з дому. Структурованість повсякденного життя, що виникає у процесі догляду за собакою, розглядається як

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

важливий чинник психосоціальної стабілізації. У результаті така взаємодія сприяє підвищенню рівня самооцінки клієнтів, зменшенню проявів депресивних станів і соціальної ізоляції, а також підтримує активнішу участь у соціальному житті [4].

Сформоване у процесі взаємодії із собакою-помічником відчуття нової життєвої мети може розглядатися як значущий захисний чинник у контексті профілактики суїцидальної поведінки серед ветеранів. Воно сприяє зміцненню волі до життя, формуванню позитивної мотивації до щоденної активності, здатності знаходити цінність і задоволення у повсякденному спілкуванні, а також прийняттю відповідальності за турботу про іншу живу істоту. Крім того, емоційна стабільність, що підтримується постійною присутністю собаки-помічника, створює умови для глибшого усвідомлення та переживання повсякденних життєвих подій. Це дозволяє ветеранам більш повноцінно сприймати як значущі, так і буденні моменти життя, сприяючи відновленню емоційної чутливості, внутрішньої рівноваги та загального психологічного благополуччя.

Результати досліджень, проведених у військових шпиталях, свідчать про позитивний вплив залучення собак-помічників на зменшення проявів посттравматичного стресового розладу у ветеранів. Зокрема, учасники, які мали собак-помічників, демонстрували статистично значущі відмінності за низкою психосоціальних показників. У сфері психічного здоров'я відзначалося зниження рівня депресивної симптоматики. Показники якості життя також зазнавали позитивних змін, передусім у психічному вимірі: фіксувалося підвищення психологічного благополуччя, загальної задоволеності життям і рівня психологічної стійкості, тоді як суттєвих змін у фізичній складовій якості життя не виявлено. У контексті соціального функціонування спостерігалось підвищення здатності до участі в соціальній діяльності, зменшення рівня соціальної ізоляції та посилення відчуття соціальної підтримки й товариства. Щодо професійної діяльності дослідження не зафіксували істотних відмінностей у рівні зайнятості або кількості порушень трудової діяльності. Водночас відзначався нижчий рівень прогулів та зменшення обмежень працездатності, пов'язаних зі станом здоров'я. Сукупність цих результатів підтверджує доцільність розгляду собак-помічників як важливого ресурсу у комплексній соціально-психологічній реабілітації ветеранів з ПТСР [5].

Собаки-помічники виступають важливим ресурсом соціально-психологічної реабілітації ветеранів, сприяючи їхньому переходу від соціальної ізоляції до активної реінтеграції у суспільство. Вони полегшують орієнтацію у повсякденному житті, підтримують відновлення соціального функціонування, розширюють можливості міжособистісної взаємодії та сприяють відновленню суб'єктивного відчуття контролю над власним життям.

Водночас за результатами аналізу зворотного зв'язку від ветеранів було виявлено низку обмежень і труднощів, пов'язаних із використанням собак-помічників. Зокрема, респонденти відзначали підвищену увагу з боку громадськості до взаємодії із собакою-помічником, а також нав'язливі запитання з боку оточуючих щодо її появи. До практичних викликів також належать обмеження або ускладнення доступу до окремих громадських місць, труднощі під час подорожей, а також необхідність постійного догляду за собакою та врахування її фізичних і психологічних потреб. Окремо ветерани вказували на тривалий адаптаційний період до спільного життя з собакою-помічником, а також на емоційно складний досвід переживання втрати тварини. Сукупність зазначених чинників потребує врахування під час планування та впровадження програм із залученням собак-помічників у системі соціально-психологічної реабілітації ветеранів.

До найбільш часто відзначуваних переваг для психічного здоров'я, які, за оцінками ветеранів, пов'язані з наявністю собаки-помічника, належать розширення можливостей

участі у суспільному житті та відновлення здатності зосереджуватися на теперішньому моменті. Також респонденти вказують на зменшення суїцидальних імпульсів, зниження рівня тривожності та покращення загального психоемоційного стану. У соціальному вимірі присутність собаки-помічника асоціюється з підвищенням рівня соціального функціонування, покращенням міжособистісних стосунків і зростанням якості життя. Сукупно ці чинники сприяють поступовому поверненню ветеранів до повсякденного функціонування та формуванню відчуття нормалізації життєвого процесу [3].

Водночас у процесі планування та реалізації каністерапевтичних заходів необхідно враховувати основні протипоказання до їх застосування. До них належать алергічні реакції на собачу шерсть, наявність відкритих ран, дерматологічні захворювання, інфекційні хвороби, а також підвищена температура тіла.

За наявності вираженої тривожності або страхів, пов'язаних із тваринами, застосування каністерапії можливе лише за умови попередньої психологічної оцінки та під постійним контролем психолога, з використанням спеціально розробленої індивідуальної програми.

Дотримання зазначених вимог, правил безпеки та професійних рекомендацій створює передумови для ефективного й етичного використання каністерапії. У такому разі тварини-компаньйони можуть сприяти підвищенню якості життя людей, надаючи їм емоційне товариство, практичну підтримку або терапевтичний вплив у межах комплексної соціально-психологічної допомоги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Собаки-помічники виступають важливим ресурсом соціально-психологічної реабілітації ветеранів, сприяючи їхньому переходу від соціальної ізоляції до активної реінтеграції у суспільство. Вони полегшують орієнтацію у повсякденному житті, підтримують відновлення соціального функціонування, розширюють можливості міжособистісної взаємодії та сприяють відновленню суб'єктивного відчуття контролю над власним життям.

Відповідно, каністерапія виконує низку взаємопов'язаних функцій у системі психосоціальної підтримки та реабілітації:

Психофізіологічна функція – взаємодія людини з собакою сприяє зниженню рівня стресу, нормалізації діяльності нервової системи та стабілізації загального психофізіологічного стану організму.

Психотерапевтична функція – взаємодія з тваринами створює умови для емоційного розвантаження, формування довіри та сприяє гармонізації міжособистісних відносин і покращенню комунікативних процесів.

Реабілітаційна функція – контакт із собакою виступає додатковим каналом взаємодії особистості з навколишнім середовищем, що сприяє відновленню соціального функціонування, адаптації та соціально-психологічній реабілітації.

Зазначені та інші особливості поведінки й взаємодії собак широко використовуються лікарями, психологами, соціальними працівниками та фахівцями з реабілітації у роботі з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема в умовах посттравматичного стресового розладу, пережитої психологічної травми, інвалідності, соціальної ізоляції або тривалого впливу несприятливих життєвих чинників.

У контексті роботи з ветеранами війни та учасниками бойових дій собака може виконувати багатофункціональну підтримувальну роль – виступати як компаньйон, емоційний партнер і стабілізуючий чинник повсякденного життя. Така взаємодія сприяє зменшенню відчуття самотності, підвищенню суб'єктивного відчуття соціальної підтримки та зниженню емоційної ізоляції.

У системі лікувально-оздоровчої та соціально-психологічної реабілітації каністерапія розглядається як ефективний допоміжний метод роботи з учасниками

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

бойових дій (ООС/АТО) та ветеранами, які часто належать до груп підвищеного ризику щодо порушень соціалізації та емоційного благополуччя. Її застосування у комплексі з іншими формами підтримки сприяє відновленню психоемоційної рівноваги та соціального функціонування зазначених категорій осіб.

Перспективами подальших досліджень є вивчення програм реабілітації членів родин військовослужбовців методом каністерапії, розробка програм комплексної реабілітації ветеранів за участі спеціально навчених собак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Betlachová M., Uhlř P., Kuchařová Z. Canis therapy and its use in rehabilitation. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/281763163_Canis_therapy_and_its_use_in_rehabilitation (дата звернення: 18.05.2025).
2. International Association of Human–Animal Interaction Organizations (IAHAIO). Declarations. URL: <https://iahaio.org/best-practice/declarations/> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Nieforth L. O., Rodriguez K. E., O’Haire M. E. Expectations versus experiences of veterans with posttraumatic stress disorder (PTSD) service dogs: An inductive conventional content analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2022. Vol. 14, no. 3. P. 347–356. DOI: 10.1037/tra0001021.
4. Israel Guide Dog Center. PTSD service dogs. URL: <https://www.israelguidedog.org/ptsd-service-dogs/> (дата звернення: 18.05.2025).
5. O’Haire M. E., Rodriguez K. E. Preliminary efficacy of service dogs as a complementary treatment for posttraumatic stress disorder in military members and veterans. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2018. Vol. 86, no. 2. P. 179–188. DOI: 10.1037/ccp0000267.
6. Wells D. L. The state of research on human–animal relations: implications for human health. *Anthrozoös*. 2019. Vol. 32. P. 169–181.
7. Ячнюк М. Я., та ін. Використання каністерапії у відновлювальному лікуванні дітей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2023. № 12(172). С. 198–201. DOI: 10.31392/udu-nc.series15.2023.12(172).39.
8. Сафін О. Д., Кравченко О. О., Коляда Н. М., та ін. Каністерапія як сучасний напрям соціально-психологічної реабілітації вразливих категорій громадян: зарубіжний та український досвіди : монографія. Київ : Компринт, 2025. 480 с.
9. Коляда Н. М., Кравченко О. О., Левченко Н. М. Каністерапія як метод соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. Вип. 2(15). С. 24–30. DOI: 10.31499/2618-0715.2(15).2025.343347.
10. Коляда Н. М., Кравченко О. О., Левченко Н. М. Каністерапія в соціальній роботі: інноваційний ресурс підтримки вразливих груп. *Humanitas*. 2025. № 4. С. 72–78. DOI: 10.32782/humanitas/2025.4.10.

REFERENCES

1. Betlachová, M., Uhlř, P., & Kuchařová, Z. (2015). *Canis therapy and its use in rehabilitation*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/281763163_Canis_therapy_and_its_use_in_rehabilitation [in English].
2. International Association of Human–Animal Interaction Organizations (IAHAIO) (2025). *Declarations*. Retrieved May 18, 2025, from <https://iahaio.org/best-practice/declarations/> [in English].
3. Nieforth, L. O., Rodriguez, K. E., & O’Haire, M. E. (2022). Expectations versus experiences of veterans with posttraumatic stress disorder (PTSD) service dogs: An inductive conventional content analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 14(3), 347–356. <https://doi.org/10.1037/tra0001021> [in English].
4. Israel Guide Dog Center. (2025). *PTSD service dogs*. Retrieved May 18, 2025, from <https://www.israelguidedog.org/ptsd-service-dogs/> [in English].

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

5. O'Haire, M. E., & Rodriguez, K. E. (2018). Preliminary efficacy of service dogs as a complementary treatment for posttraumatic stress disorder in military members and veterans. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 86(2), 179–188. <https://doi.org/10.1037/ccp0000267> [in English].
6. Wells, D. L. (2019). The state of research on human–animal relations: Implications for human health. *Anthrozoös*, 32, 169–181. [in English].
7. Yachniuk, M. Ya., et al. (2023). Use of canis therapy in rehabilitation treatment of children [The use of canister therapy in the rehabilitation treatment of children]. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 15: Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sport)*, 12(172), 198–201. [https://doi.org/10.31392/udn-nc.series15.2023.12\(172\).39](https://doi.org/10.31392/udn-nc.series15.2023.12(172).39) [in Ukrainian].
8. Safin, O. D., Kravchenko, O. O., Koliada, N. M., et al. (2025). Canis therapy as a modern direction of socio-psychological rehabilitation of vulnerable populations: International and Ukrainian experience [Canister therapy as a modern direction of socio-psychological rehabilitation of vulnerable categories of citizens: foreign and Ukrainian experiences]. Kyiv: Komprint. [in Ukrainian].
9. Koliada, N. M., Kravchenko, O. O., & Levchenko, N. M. (2025). Canis therapy as a method of socio-psychological rehabilitation of combatants [Canister therapy as a method of socio-psychological rehabilitation of combatants]. *Social Work and Social Education*, 2(15), 24–30. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(15\).2025.343347](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(15).2025.343347) [in Ukrainian].
10. Koliada, N. M., Kravchenko, O. O., & Levchenko, N. M. (2025). Canis therapy in social work: An innovative resource for supporting vulnerable groups [Каністерапія в соціальній роботі: інноваційний ресурс підтримки вразливих груп]. *Humanitas*, 4, 72–78. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.10> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання – 11.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування – 2.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) – 27.03.2026